

IDAARD, DE HERVORMDE KERK

Bouwgeschiedenis en exterieur.

Op de plaats van de huidige kerk heeft in de Middeleeuwen een stenen kerkje gestaan, gewijd aan St. Gertrudis, een schippersheilige, vereerd omdat Idaerd in de buurt van open water lag. Nu herinnert alleen de 15de eeuwse zadeldaktoeren op de terp nog aan die tijd. Opgetrokken uit forse Friese kloostermoppen was hij door weer en wind nogal gehavend en opgelapt met allerlei baksteentjes er tussen. Een gevaarlijk hellen naar de westkant, waarbij de muren van de kerk werden meegetrokken, maakte ingrijpende restauratie noodzakelijk (in 1982 voltooid). De scheur tussen toren en kerk is als zichtbaar aandenken aan de noordzijde ingevoegd.

De beide topgevels zijn waarschijnlijk jonger, omdat bij deze bouw een kleiner formaat baksteen is gebruikt. Merkwaardig is het verschil tussen beide topgevels: aan de oostzijde heeft deze drie spaarvelden, maar de westzijde is vlak gehouden.

Vroeger zat in de westgevel boven de spitsbogige venster nis een steen met gotische inscriptie uit 1541, die verwijst naar een verbouwing. Deze bevindt zich nu binnen in de toren. Daar zijn tevens enkele bouwfragmenten van de in 1882 gesloopte Friesmastate, waar vroeger de grietmannen van Idaarderadeel woonden. De windwijzer op de toren laat het wapen van de toenmalige grietenij zien. De wijzerplaat van de klok draagt het wapen van de familie Scheltinga.

In de toren hangen twee klokken: een klok uit de Middeleeuwen en een in 1981 verworven klok van een beiaard uit Enschede. Het uurwerk uit 1573 is gereviseerd en is dankzij een elektrische opwindinstallatie weer te gebruiken. Boven het koor is, eveneens goudkleurig als de windvaan op de toren, een windwijzer met het wapen van de families Van Roorda en Van Wissema. Het kerkgebouw is van veel later datum, blijktens een gedenksteen met Rococoversiering en het wapen van de Scheltinga's boven het ingangspoortje in de noordmuur: in 1774 werd de eerste steen gelegd door de toen vierjarige Cornelius Arent Scheltinga. De noord- en zuidmuur zijn in vijf vakken verdeeld, waarvan het middenste gesloten is. De andere vakken bevatten korfbogige vensters.

Het interieur bevat in het portaal tegen de kant van de kerkzaal een schotwerk uit de 17de eeuw vermoedelijk gemaakt door Jacob Coningh. Het geheel werd bij de laatste restauratie in rustig grijs geschilderd. In de kerkzaal werd de eiken kansel, in 1905 naar beneden gehaald om als kathedraal te dienen, weer in oude vorm hersteld, het klankbord en het rugschot werden vernieuwd. De zware grafstenen, die ter weerszijden van de preekstoel tegen de oostmuur stonden (!) en mede scheuren in de wand veroorzaakten, werden in de koorvloer gelegd. De lambrizing werd vernieuwd en doorgetrokken tot aan de preekstoel, volgens het oorspronkelijke plan. Een doophek, vermoedelijk uit 1905, kan weggedraaid worden om meer ruimte te bieden aan het liturgisch centrum.

De grafzerken bedekten vroeger de graven in de kerk van o.m. Carel van Roorda, grietman van Idaarderadeel († 1670), van "sin echte wyf" Lisk van Wissema († 1680) en van hun dochttertje Ida († 1653). Aan de zuidzijde, onder het orgel, staat de eikenhouten herenbank met enig Rococo snijwerk. Deze is in opdracht van Cornelis Scheltinga in 1778 vervaardigd door Dirk Embderveld, bekend beeldhouwer in Friesland. Vroeger stond de bank waarschijnlijk tegen de noordmuur. De gesneden en vergulden bekroning met de wapens van Scheltinga en Haersma, die de bank vroeger sierde, werd geplaatst op de trekbalk in het koor.

In het interieur vallen meteen de fraaie gebrandschilderde ramen op, gemaakt door Ype Staak, tevens burgemeester in Sneek. Dat het dorp Idaard een zeker aanzien genoot blijkt uit het feit dat belangrijke colleges ramen schonken aan de kerk: de Reken Meesters van Friesland, de Gedeputeerde Staten, de commissie van Volmachten van de vier kwartieren van Friesland en een advieslichaam van rechtsgelcerden bij het Hof. Ook de grietman Cornelis Scheltinga en zijn vrouw schonken een raam en zelfs de dominee en de schoolmeester (tevens organist en dorpsrechter) bleven niet achter. Het middelste raam aan de noordmuur (van de Reken Meesters), in 1953 in een storm kapot gewaaid, werd door Jentsje Popma naar het origineel gekopieerd.

De vier gerestaureerde rouwborden uit 1681 - 1761 tonen de wapens van het echtpaar Johannes van Velsen en van het echtpaar A.C. van Scheltinga. Blijkens bewaard gebleven foto's moeten er ook twee ruitvormige rouwborden van Carel van Roorda en Lisk van Wissema zijn geweest, maar deze zijn sinds 1951 spoorloos verdwenen. Aan de zuidmuur van het interieur staat een vermoedelijk rugschot van het 17de eeuwse orgel (door Willem Meinderts gebouwd). In een geschilderd cartouche, omringd door engelen, wordt uit Lucas 2:14 geciteerd: "Eere zij God.." hetgeen ter weerszijden door engelen met een "hallelujah" wordt bevestigd. In 1806 verving een nieuw orgel het 17de eeuwse exemplaar van Willem Meynderts. Het

werd gebouwd door Luitje Jacob van Dam, zoon van orgelbouwer Lambertus. Het was oorspronkelijk een viervoets werk, de kast was dan ook veel lager. In 1886 werd het verbouwd tot een achtvoetsorgel, de kast werd verhoogd, er werden een aantal registers bijgemaakt. Het uiterlijk van het orgel werd zo duidelijk verfraaid. Bij de laatste kerkrestauratie werd het orgel ook meegenomen en door de Firma Bakker en Timmenga in volle luister hersteld. De dispositie luidt:

Prestant		8 vt C-Fis gedekt
Holpijp		8 rt
Bourdon		16 vt discant
Fluit		4 vt
Salicet		4 vt
Viola		8 vt bas en discant (vanaf c')
Octaaf	2vt	
Pedaal C-e ⁰		aangehangen
Manuaal C-f ^{'''}		

E.W.G. van Muijen-van Maanen
1997.

Literatuur:

- Jan Jongepier, Friesland Orgelpracht (1971)
- Ds.G.W. Reitsma Ned.Herv.Kerk Idaard. Een uitgave van de kerkvoogdij Idaard-Aegum-Friens
- L.K. van der Meer De Nederlands Hervormde Kerk te Idaard (1983).
- Regn. Steensma Het Friese kerkinterieur. Leeuwarden 1995.
- S. ten Hoeve, G.P. Karstkarel en R. Steensma Kerken in Friesland. Gebouwen, inrichting en gebruik. Baarn, 1985.